

MARTIN C. PUTNA, *Spiritualita Václava Havla. České a americké kontexty*,

Praha 2009, Knihovna Václava Havla (Sešity 4/09), 88 s.
ISBN 978-80-903518-6-8

U Martina C. Putny si již český čtenář zvykl na různá překvapení (u literárních textů většinou milá, na rozdíl od textů politizujících), která mu připravuje tento autor pohybuující se – zcela záměrně – na pomezí žánrů. V tomto případě je překvapení dáno již skutečností, že bývalý bouřlivák a poněkud nonkonformní pedagog zakotvil v establishmentu, tedy přesněji v tom, co z něho zbylo. Stal se totiž „správcem Havlových písemností i tajností“, řečeno s mírnou nadsázkou pomocí parafráze biblického verše. Ale budiž, každý má svůj dar. Navíc příbuznost exprezidenta a našeho literárního komparatisty a esejisty není dána ad hoc. Jedná se tu evidentně o hlubší intelektuální spřízněnost, o krajní článek mostu – tím středním článkem mezi Havlem a Putnou je učitel jednoho a přítel obou, známý pražský sociolog náboženství a autor tzv. spirituální literatury Tomáš Halík.

Je tu však přítomno i překvapení z nevelké sice, ale textově kompaktní a myšlenkově promyšlené publikace, doplněné neokoukanými fotografiemi a vhodně vybranými citáty. Navíc, je možné mluvit i o originálním historickém přínosu textu, a to hned na třech úrovních. Za prvé: Jak se praví v podtitulu, Putna se zaměřil na americký kontext Havlovy spirituality. Vede zajímavou linii od T. G. Masaryka přes Havlova otce V. M. Havla, který se sice nestal slavným spisovatelem, ale o jeho *Vzpomínkách* i organizační činnosti lze směle tvrdit, že představují následovnictví v neortodoxní Masarykově představě o moderním etickém náboženství. Jeho příslušnost k zednářskému bratrstvu v českém prostředí navíc otevírá zásadní téma úlohy a významu jednoho z „náboženství lidskosti“, vytvářející alternativu ke křesťanské ortodoxii.

Za druhé: Jako prvním se Putnovi podařilo zařadit do českého historického vědomí originální skupinu Kampademie, jejíž historie byla v posledních letech poněkud ukryta před aktuální dotěrností televizních kamer, okupujících z nejrůznějších příčin Havlův Hrádeček. Tato skupina, především díky svému guruovi Zdeňku Neubauerovi, měla skutečně obrovský ideový i hravý potenciál, který ovlivnil (a doposud ovlivňuje) nejednoho humanitního i přírodního vědce u nás. (Glosa: je skutečně typické, že zakladatelská postava a hlavní hybatel celé skupiny Z. Neubauer je už dnes nejen pro širší vědeckou komunitu, ale nyní zřejmě i pro některé své věrné poněkud nestravitelnou a těžko pochopitelnou

postavou, která se často pohybuje nejen na pomezí věd, ale vůbec na pomezí pochopitelného.)

Za třetí: Lze souhlasit i s hlavní Putnovou tezí. Havel není filozof. Je to literát s filozofujícími sklony, které jsou dány jeho bytostnými zájmy (Březina, Whitman, Šafařík, New Age a Kampademie – a posléze i Masaryk, k němuž našel Havel cestu až jako aktivní politik). Je sympatické, že Putna se citlivě vyrovnal i s Havlovými projevy, v nichž se projevovala určitá stereotypie, a především že kriticky posoudil i poněkud do ztracena se vytrácející instituci Fóra 2000, předního Havlova spirituálně-politického vynálezu. Správné je též vyzvednutí *Dopisů Olze* jako nejsilnější „duchovní knihy“ Václava Havla, která je výsledkem intenzivního přemýšlení a obsahuje vedle významných detailů i jistou esenci Havlova myšlení.

Uvedená pochvala neznamená, že by zcela eliminovala jisté pochybnosti a otázky, které se vynořují ani ne tak nad publikací samotnou, ale nad jejím tématem. Zmíňme některé z nich. Za prvé tu zůstává stále problematický vztah k Masarykovi, resp. skutečnost, že nakonec ani Havel se neubráníl následovat Masarykův vzor nejen na úrovni inspirátora jistého druhu politiky, sjednocovatele různých opozičních proudů a do jisté míry intelektuálního provokatéra, ale (po svém zvolení) v roli spolutvůrce své vlastní legendy. Je to ale věc spíše v Čechách obvyklá než naopak. Tuto zajímavou linii je možné vést nikoli od Masaryka, ale spíše od Palackého a možná bychom se mohli odvážit i do hlubších vrstev národní mytologie.

K Masarykovi ještě jednu poznámku. Při vši shodě jsou tu nezpochybnitelné rozdíly. Masaryk byl (na rozdíl od Havla) skutečný vědec, jehož spiritualita byla determinována vědeckým poznáním jeho doby, manželčíným evangelikalismem a v pozdějším věku jeho katolickými kořeny. Duchovní tvář T. G. Masaryka vychází tedy ze zcela jiných základů než Havlova: u Havla je to kombinace neza kořeněného existencialismu s poněkud povrchně přejatými skvělými nápady neubauerovské skupiny a Jana Patočky, z nichž si Havel vybral prvky, jimž by mladý Masaryk nerozuměl a starému Masarykovi by z nich bylo poněkud úzko. Ke spiritualitě možná patří i rozdíl v detailu: Havel by se nevyjímal dobře na koni.

Za druhé tu zůstal nevysvětlen jeden ze základních paradoxů Havlova myšlení, který je zřejmě konstitutivní, totiž kombinace nezpochybnitelné „meditativní upřímnosti“ a lidské důvěryhodnosti s „dramatikem v těle“, tedy jistým druhem komediantství (toto slovo budiž chápáno neutrálně). Je tu nakonec ona hravost Kampademie, k níž se Havel spolu se svým bratrem i ženou přidává a s ní souzní. Netematizovaná zůstala bohužel i komponenta pro Havlovo myšlení závažnější, kterou bychom mohli s trochou psychologizování označit za „zákulisní styl jednání“, abychom zůstali v dramatickém žánru. Tento styl zřejmě vychází

z návyků normalizační doby, je však i oplodněn svobodně zvoleným přístupem, vycházejícím z mentality pražské kavárny 60. let, pro niž se opravdové věci nemohou odehrávat v reálných politických institucích, neřkuli (dramatik i autor snad odpustí v recenzi jedno sprosté slovo) v politických stranách.

Pozornost by zasluhovala analýza „spiritualit“ Putnou zmíněných intelektuálů a reprezentantů českého společenského života rovněž ve vztahu k liberalismu. Zřejmá nechuť k liberálním konceptům a liberálním řešením konkrétních problémů politiky a hospodářství je zřetelná u T. G. Masaryka, u Havla se jistá podoba této nechuti projevila až po odeznění komunistické zkušenosti, jež byla určena obhajobou základních liberálních svobod a příklonem k liberálním hodnotám i u dalších skupin, které měly dříve s liberalismem nevyrovnané účty (čeští a moravští katolíci). V tomto ohledu je spiritualita obou prezidentů v závěru jejich funkčního období značně moralizující a postrádá jistou intelektuální pronikavost.

Zpět ke knížce: pozornost jistě zaslouží fotografický doprovod, která má jistou vypovídací i symbolickou hodnotu i ve vztahu k základnímu tématu. Různé průhledy do kampademického bratrstva, rozjasněná Havlova tvář při radostných setkáních a v neposlední řadě i zednářská lopatka (za niž by M. C. Putna zasloužil nějaké církevní ocenění) jsou skutečnou součástí textu, nikoli jen jeho nevýrazným doprovodem.

Jiří Hanuš